

ROZWÓJ PRZESTRZENNY SOPOTU

na tle historii

Średniowiecze

1186 Sambor I **Stawowie, Gręzowo** → oliwskim
cystersom

1212-14 Mściwój I **Świemirowo** → żukowskim
norbertankom

1260 Świętopełk stacja rybacka (przystań)
Świemirowo → ”

1283 Mściwój II **Sopot, Brodwino** → oliwskim
cystersom

1316 norbertanki **Świemirowo** → cystersom
(wymiana)

do 1316 na gruntach Świemirowa
powstaje folwarczek **Karlikowo**

Czasy nowożytnie – przed spaleniem

od 1551 – II poł. **XVI** w. I poł **XVII** w.

patrycjusze gdańscy wydzierżawiają od cystersów grunty i budują **rezydencje letniskowe** (dwory)

1660 W sopockich dworach stacjonują delegacje państwowe na rokowania pokojowe w Oliwie:

Karlikowo – Jan Kazimierz

Francuski Dwór – delegacja szwedzka

→ fortyfikacje z fosą

od pocz. **XVII** w. - **rybacy**

podlegają właścicielom dworów obdarzonych przez opatów przywilejem rybołówstwa morskiego

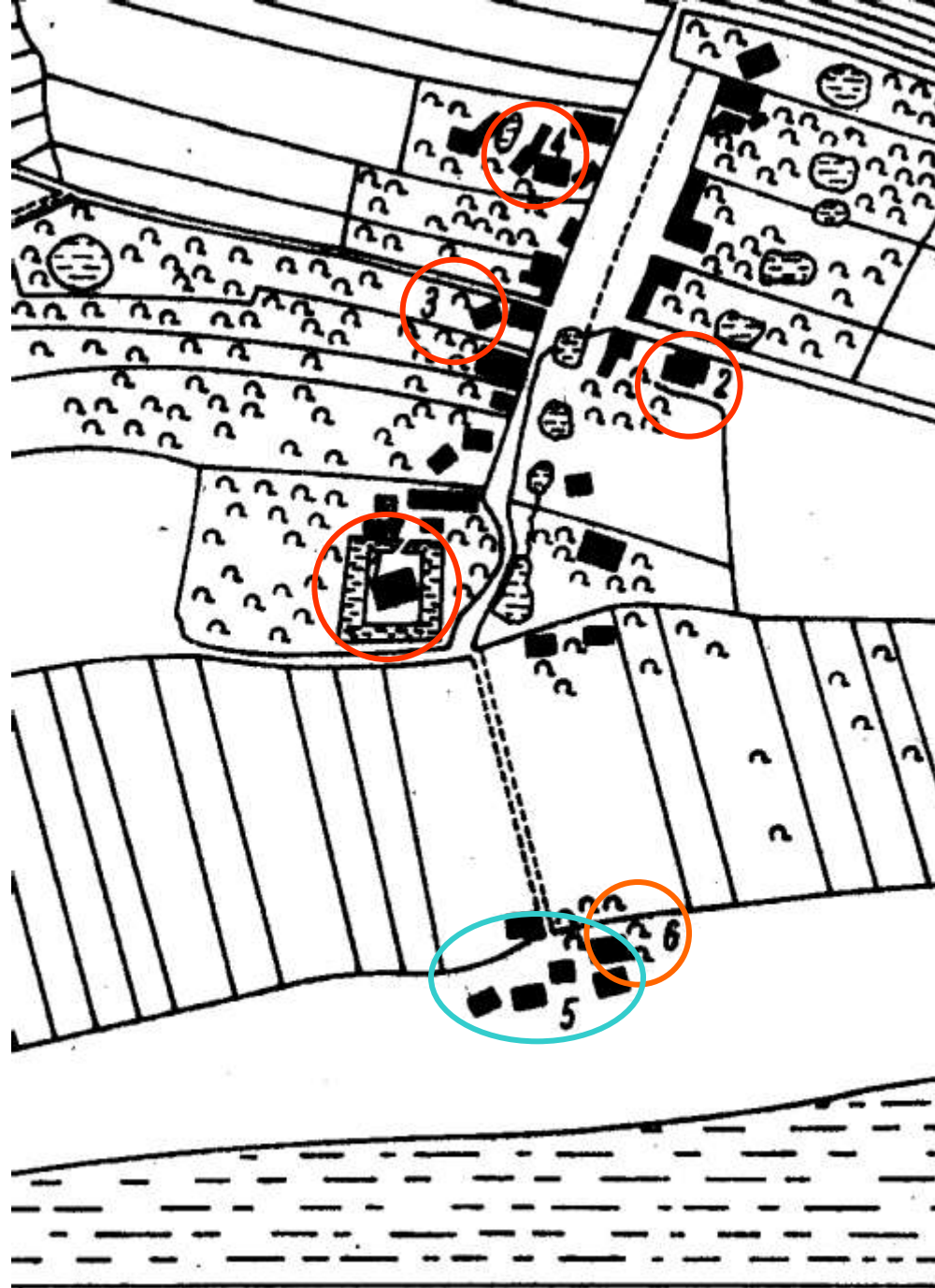
SOPOT

plan z ok. 1714 r.

- 1 – Dwór Francuski
- 2 – Karczma
- 3 – Dwór Hiszpański
- 4 – Do 1612 r. sołectwo
później dwór, targowisko
- 5 – chałupy rybackie
- 6 – sołectwo w Dolnym
Sopocie

Fragment mapy J. C. Schirschmidta

Źródło: F. Mamuszka, *Bedeker sopocki*, 1981

Sopot

Plan francuski

Źródło: F. Mamuszka, *Bedeker sopocki*, 1981

1734 Rosjanie oblegający Gdańsk w wojnie ze zwolennikami króla Stanisława Leszczyńskiego
palą Sopot

Opat buduje rybakom nowe domki
i podporządkowuje wójtowi klasztornemu

Kilka lat **Odbudowa** karczmy, dworów: Hiszpańskiego, Francuskiego, Karlikowskiego (w skromniejszej formie)

1856-60 Grunty 8 dworów wydzierżawia
i stopniowo wykupuje **magnat Przebendowski**,
inne – **kilka rodzin szlacheckich**

Odbudowa w skromniejszych formach
niektórych z pozostałych dworów

Po I rozbiorze

1772 I rozbiór Polski

– Sopot przyłączony do Prus   301 ludności

1793, 97 Sierakowski kupuje i zamienia grunty,
buduje dwór, zakłada park

1804 Gdańszczanin Wegner przejmuje dobra
Przebendowskich, wznosi dwór,
urządza Park Wiejski (założony za patrycjuszy)

Powstaje uzdrowisko

1819 Wegner wznosi drewnianą budę kąpielową i przebieralnię   Są 23 domy

1823 Haffner tworzy uzdrowisko
(murowany zakład kąpielowy, planty, przebieralnie dla pań i panów)

1824 I Dom Zdrojowy. Nazwy 6 ulic, nr domów (24)

Meyerhold (właściciel d. Dworu Francuskiego)

→ ogólnodostępny park

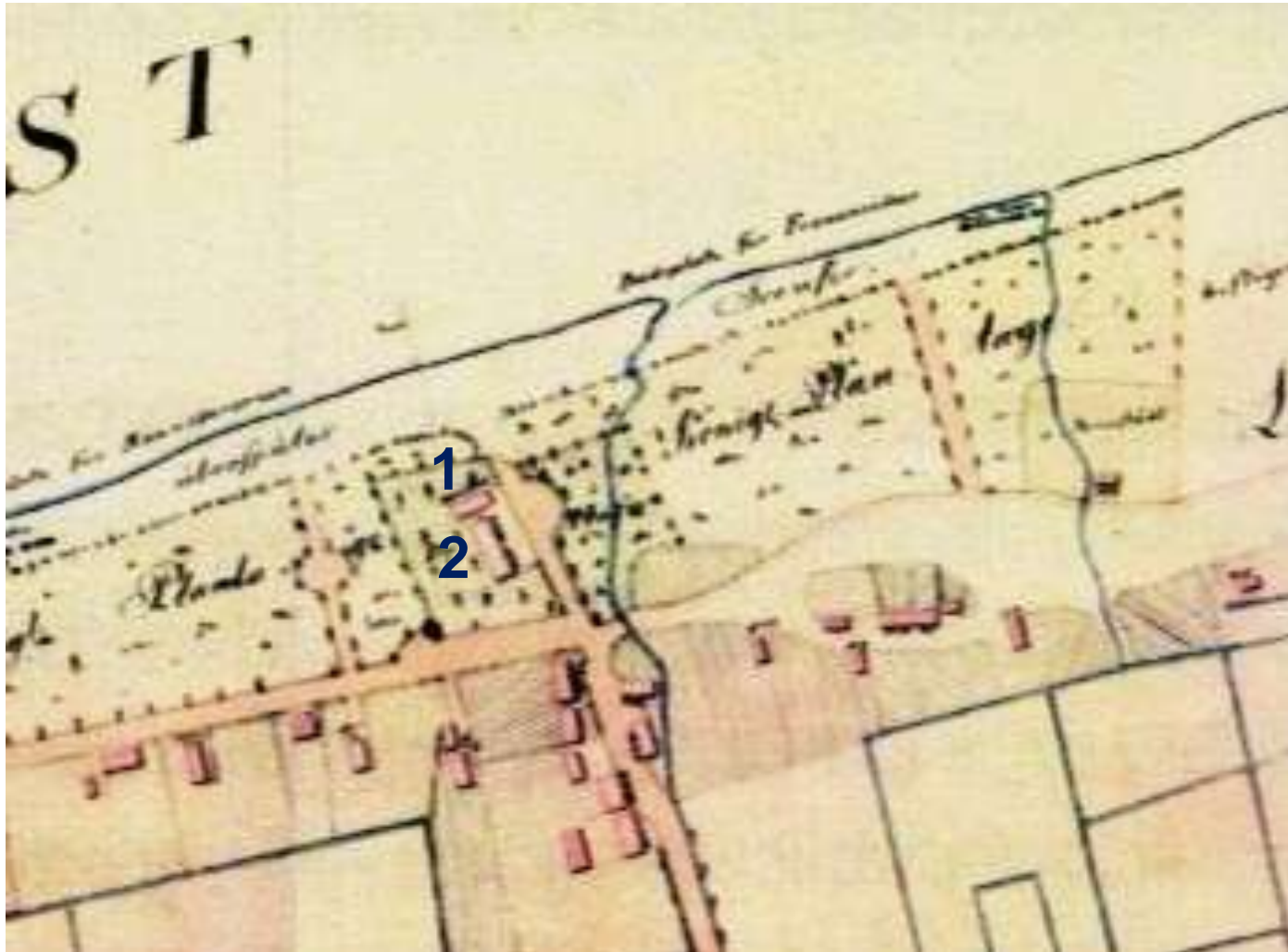
1925 w d. Dworze Hiszpańskim urządzono stację pocztową

1827 Drewniany pomost 41 m.

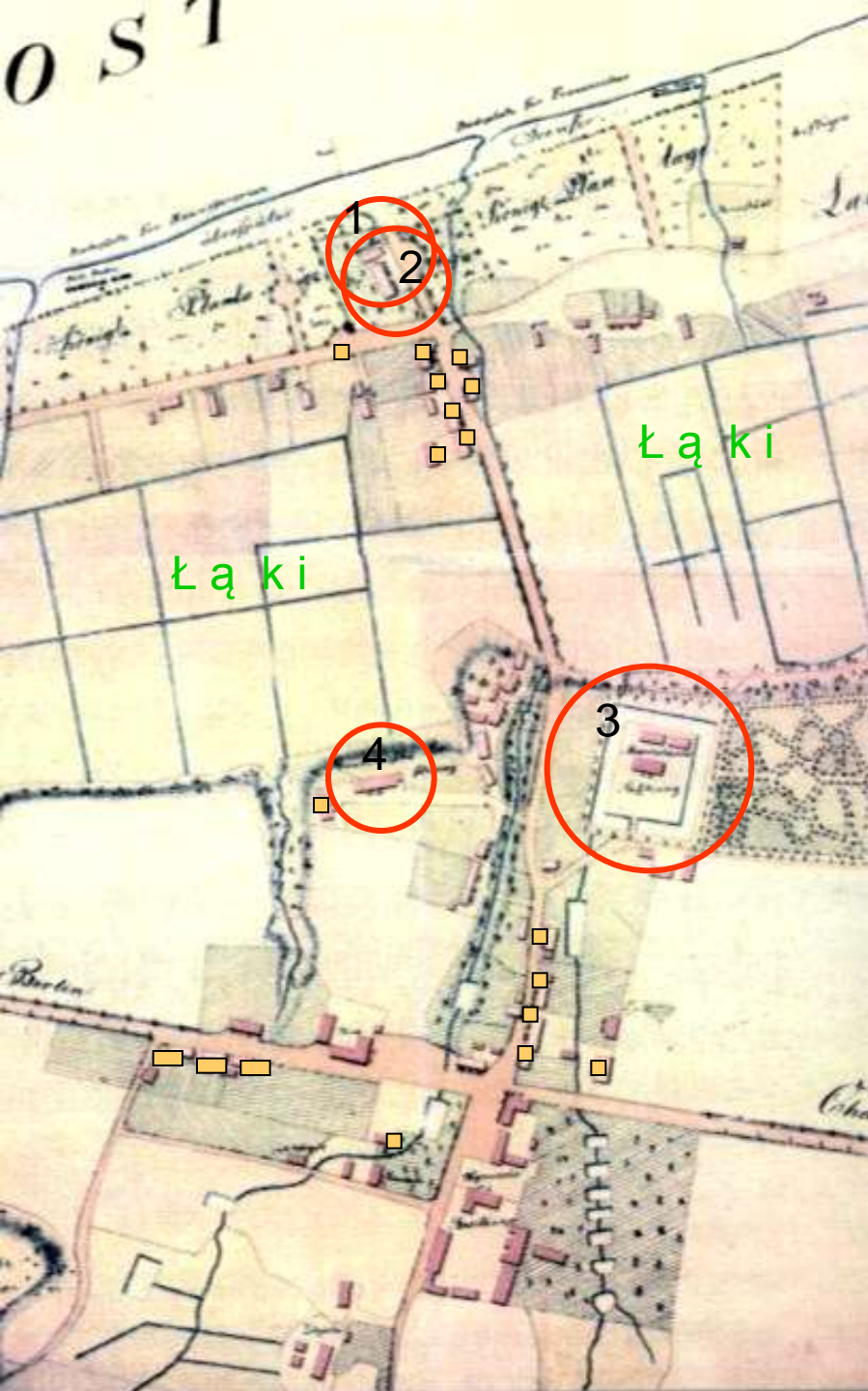

SOPOT kąpielisko - ok. 1830 r.

fragment planu Schapera

1 – I zakład kąpielowy 2 – I Dom Zdrojowy

SOPOT

plan z ok. 1830 r.

Wg Schapera

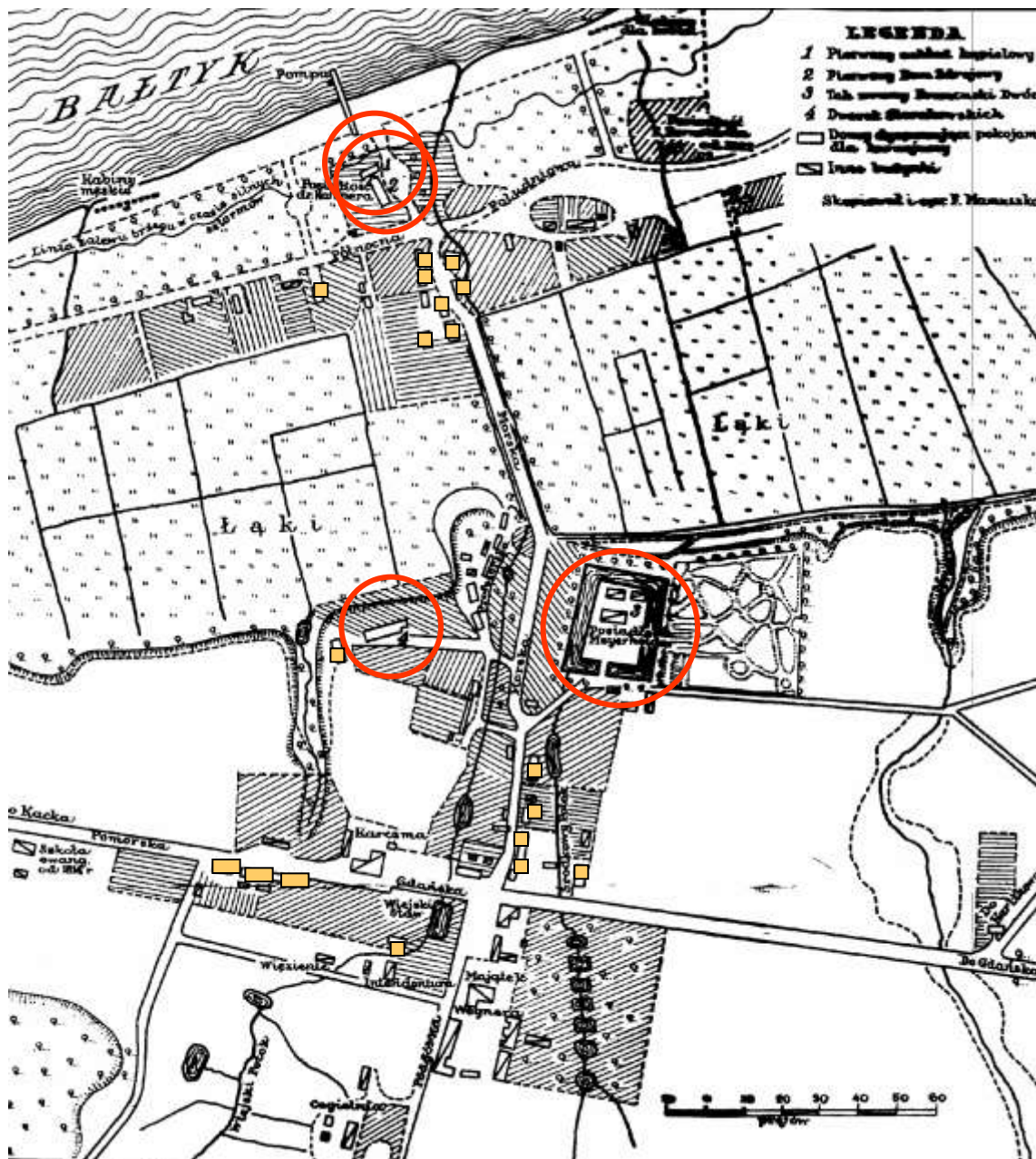
- 1 – I zakład kąpielowy,
- 2 – I Dom Zdrojowy,
- 3 – Dwór Francuski,
- 4 – Dworek Sierakowskich
- – Domy dysponujące pokojami dla kuracjuszy

Źródła: Paul Puchmüller (1875-1942). *Architekt, który przemienił Sopot w miasto (katalog wystawy)*, Muzeum Sopotu 2008
F. Mamuszka, *Bedeker sopocki*, 1981

SOPOT

plan z ok. 1830 r.

Wg Schapera

- 1 – I zakład kąpielowy,
- 2 – I Dom Zdrojowy,
- 3 – Dwór Francuski,
- 4 – Dworek Sierakowskich
- – Domy dysponujące pokojami dla kuracjuszy

Skopiował i opracował
F. Mamuszka

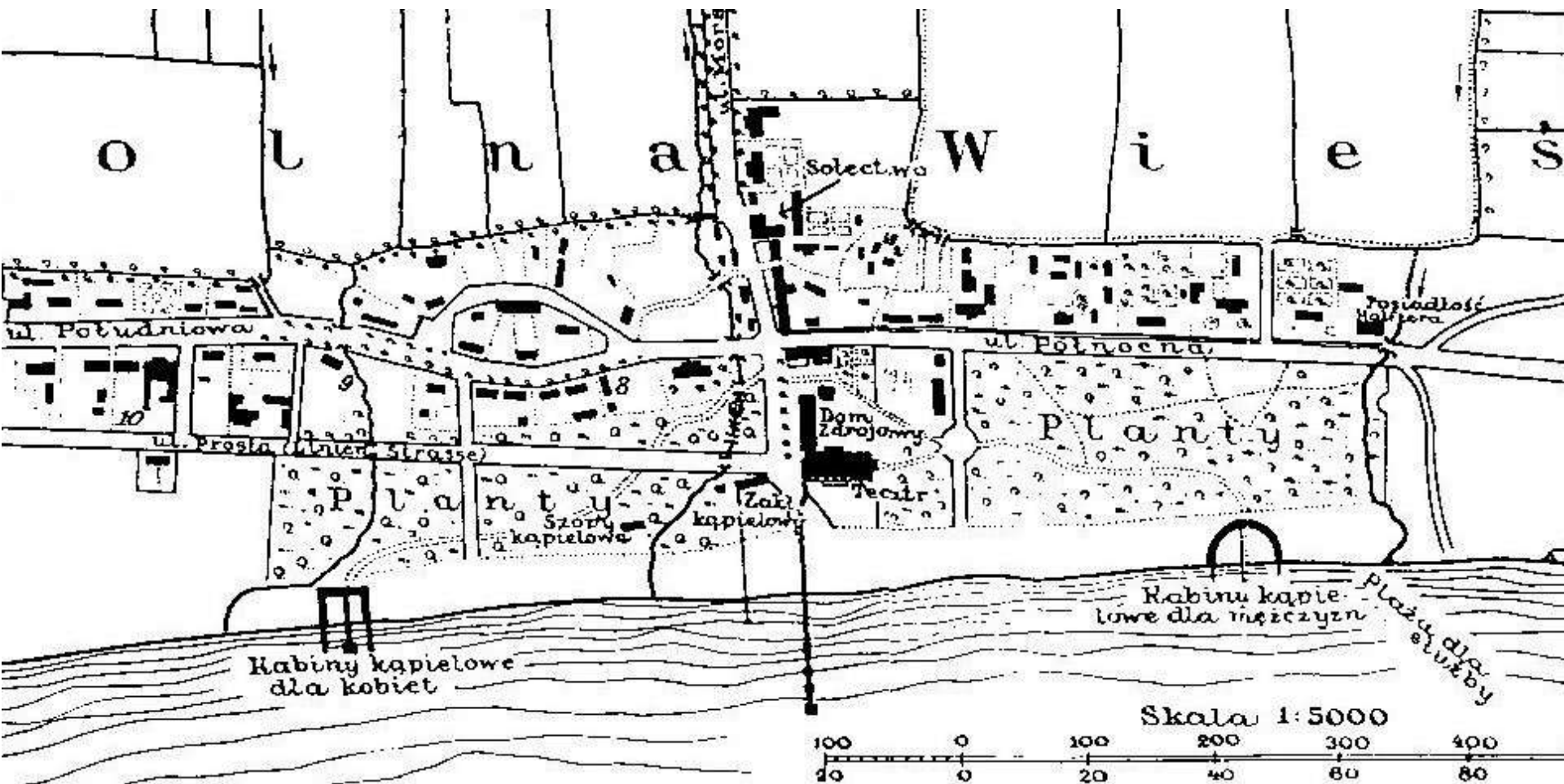
Lata 30-te XIX w. „**przeniesienie**” **rybaków** na ul. Rybacką
(Ogrodową) i Prostą (Parkową) wytyczoną w 1840 r.
(z poprzecznymi: Chrobrego, Poniatowskiego)

I hotel, 80 domów **570 ludności**, **450 kuracjuszy**

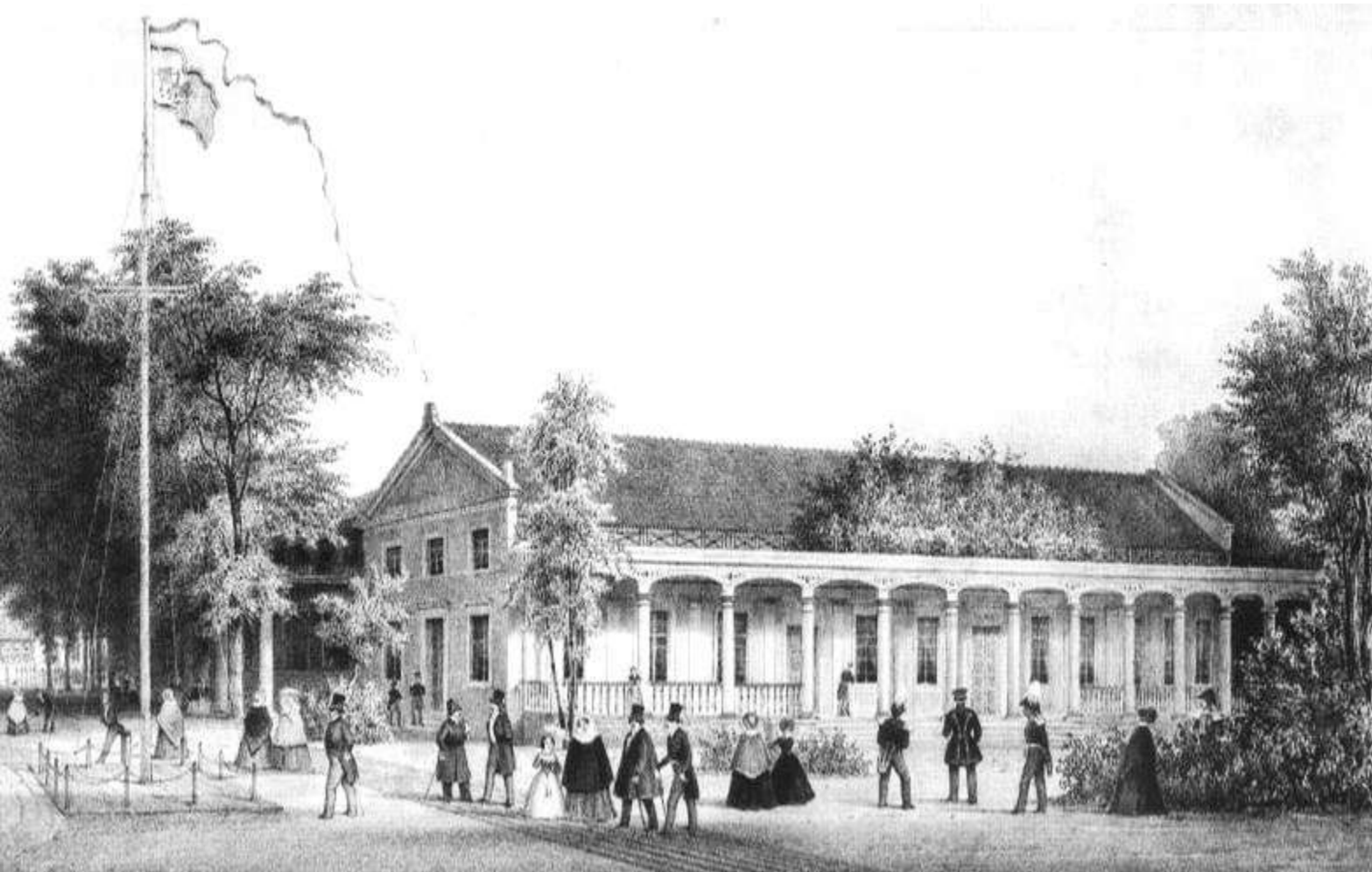
1842-44 154 domy, **930 ludności**, **>1000 kuracjuszy**

SOPOT kąpielisko w czasach Bottchera

fragment planu z lat 1843-44

Teatr w miejscu zakładu kąpielowego W głębi **Dom Kuracyjny** - wg rys. z 1845 r.

SOPOT II Dom Zdrojowy

SOPOT II Dom Zdrojowy

Gmina Sopot

1870 Uruchomienie linii kolejowej

- początek intensywnego rozwoju letniska
- modne kąpielisko o charakterze miejskim
- I-sze kościoły

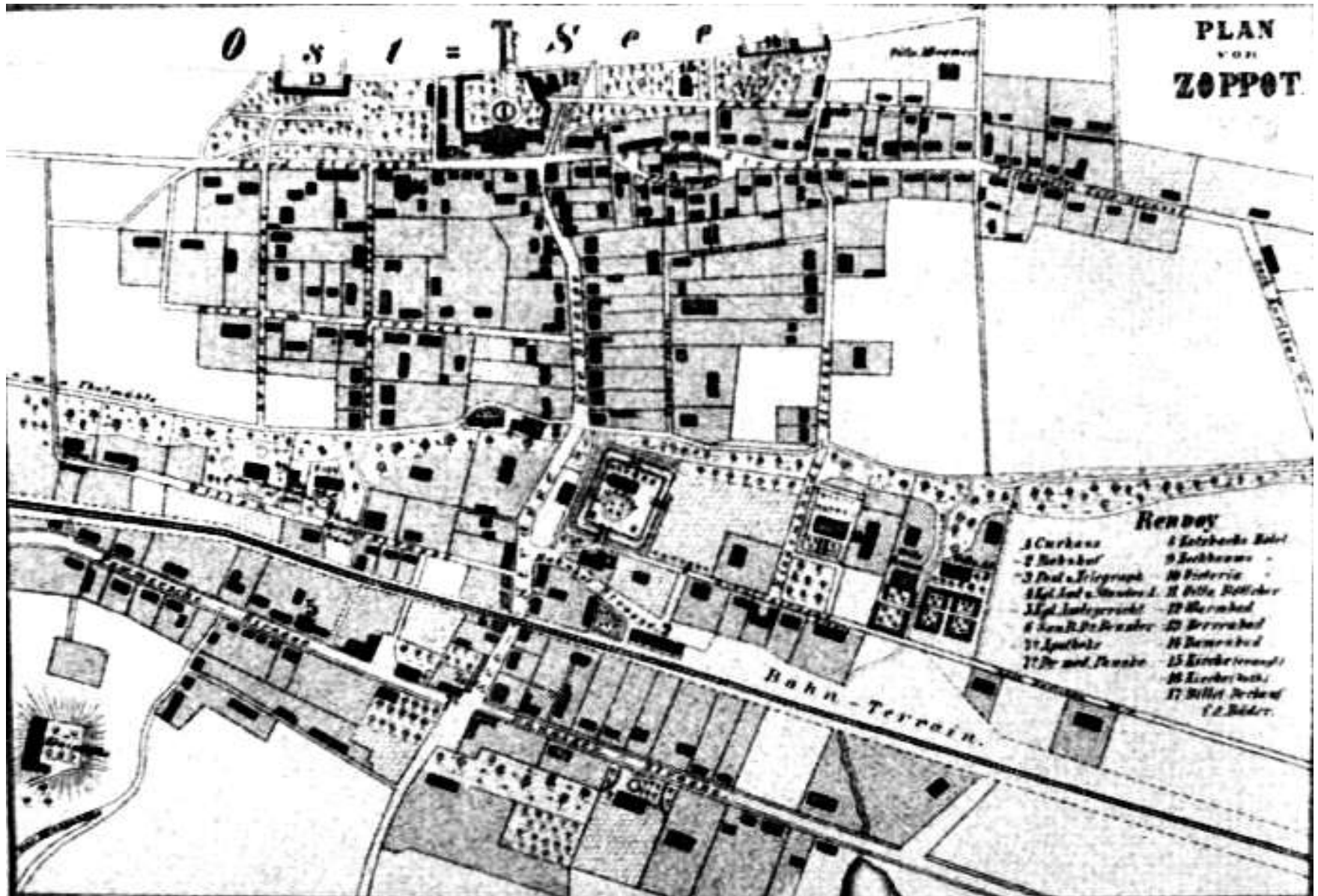
1872 Sieć wodociągowa

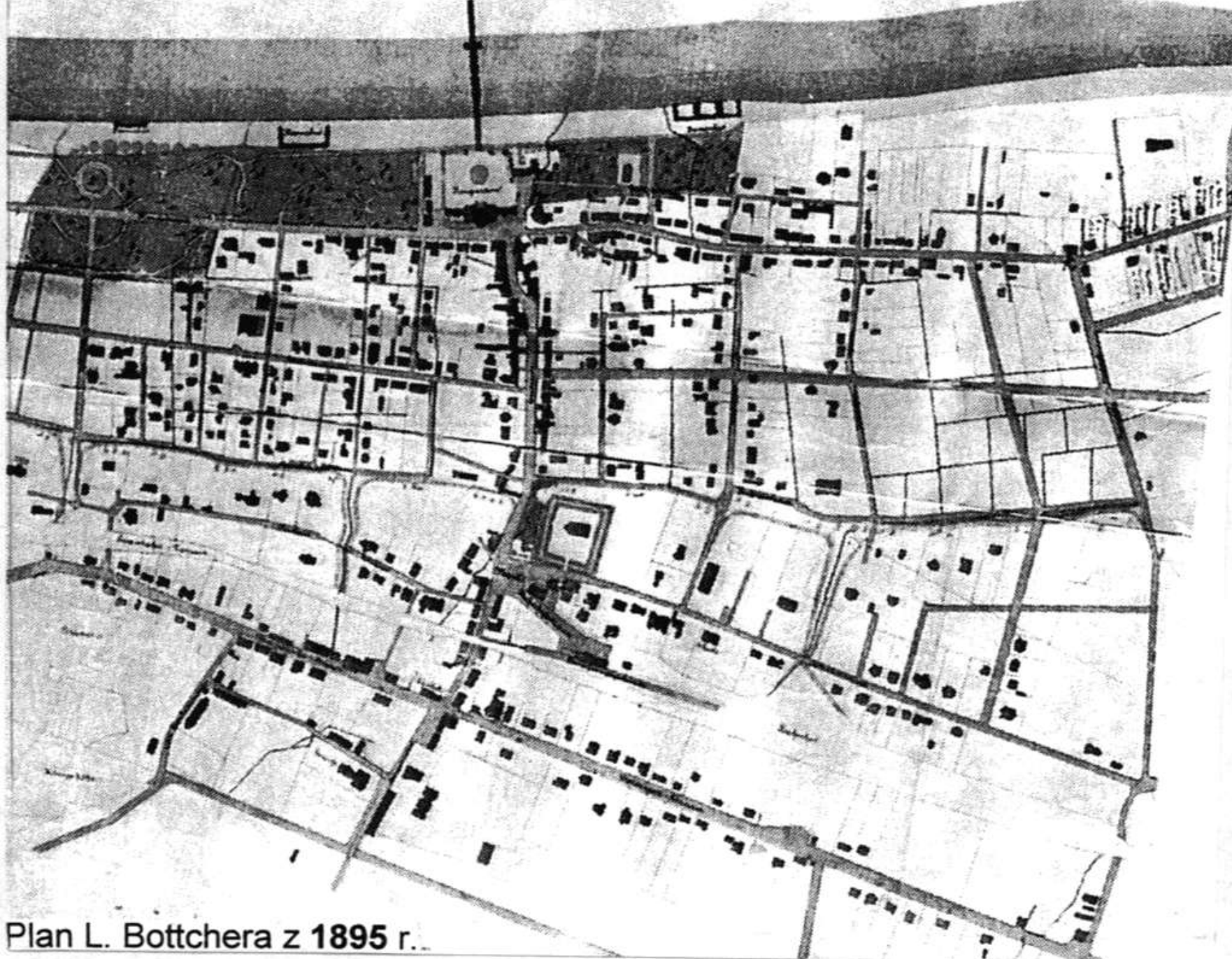
1874 Powstaje **Gmina Sopot** (w tym Karlikowo, Świemirowo, Stawowie) → ludność z 2139 do **2834**

1877 Władze gminy kupują przedsiębiorstwo uzdrowiskowe
Zabudowa Dolnego Sopotu sięga po Skarpę

1887 Są 573 budynki, w tym 148 domy letnie,
4800 ludności, **5280** kuracjuszy

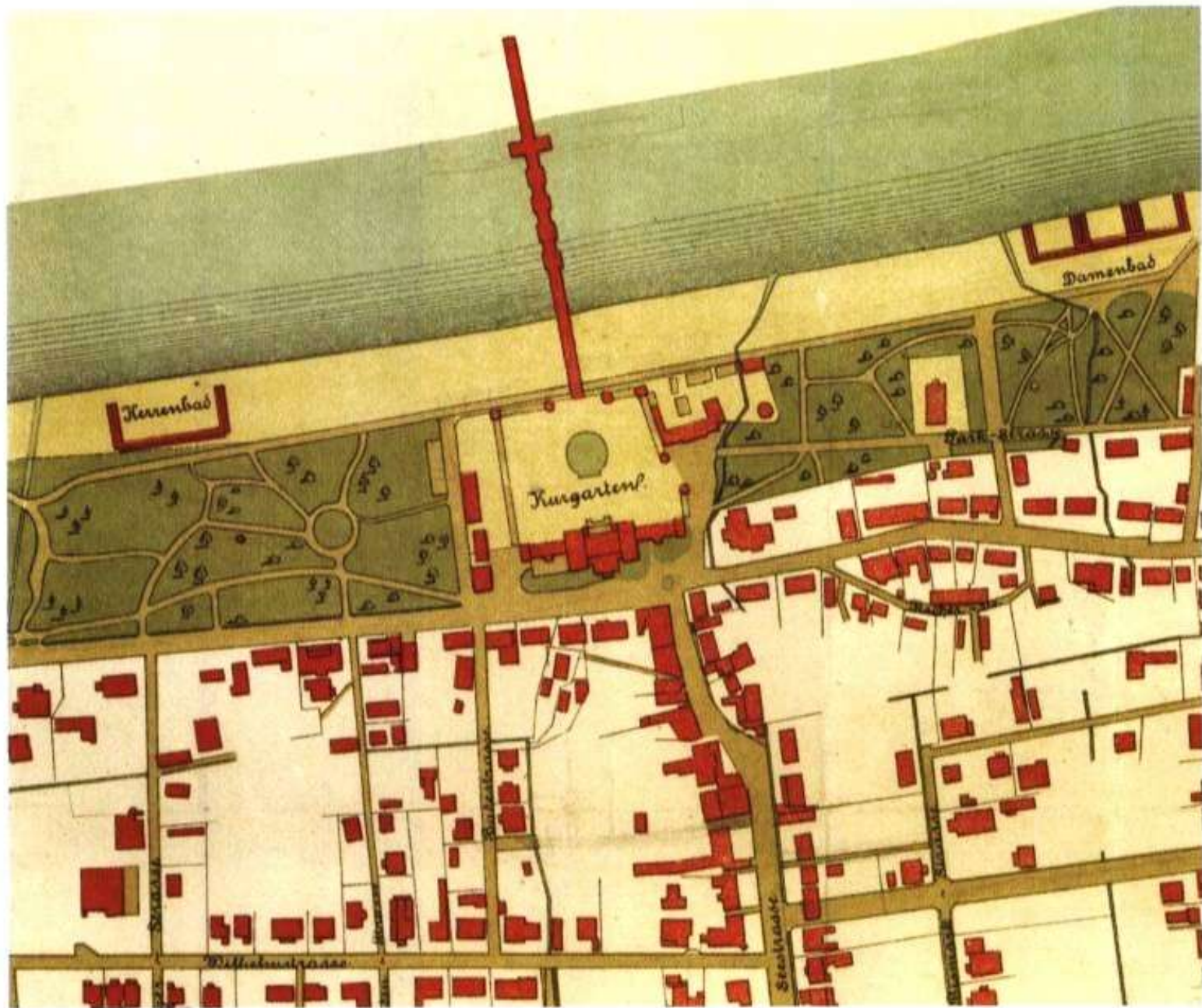
SOPOT plan J. Sauera z 1881r.

Plan L. Bottchera z 1895 r.

Źródło: M. Sperski, *Rozwój Przestrzenny Sopotu*, w: *Dzieje Sopotu do 1945 r.*, B. Śliwiński (red.), Oficyna Pomorska, 1998

Źródło:

71. Kapielisko sopockie w końcu XIX w. – fragment planu Sopotu z ok. 1895 r.

71. Sopot Spa in the end of the 19th century – a fragment of Sopot's map about 1895.

Kolejne budowle i urządzenia

1893 Budowa sądu z więzieniem

1894 Sanatorium Bałtyckie
(ul. Sobieskiego)

1897 I korty tenisowe, elektrownia

1898 Wyścigi konne.
Uruchomiona kanalizacja

1900 Kościół protestancki
(dziś katolicki garnizonowy)

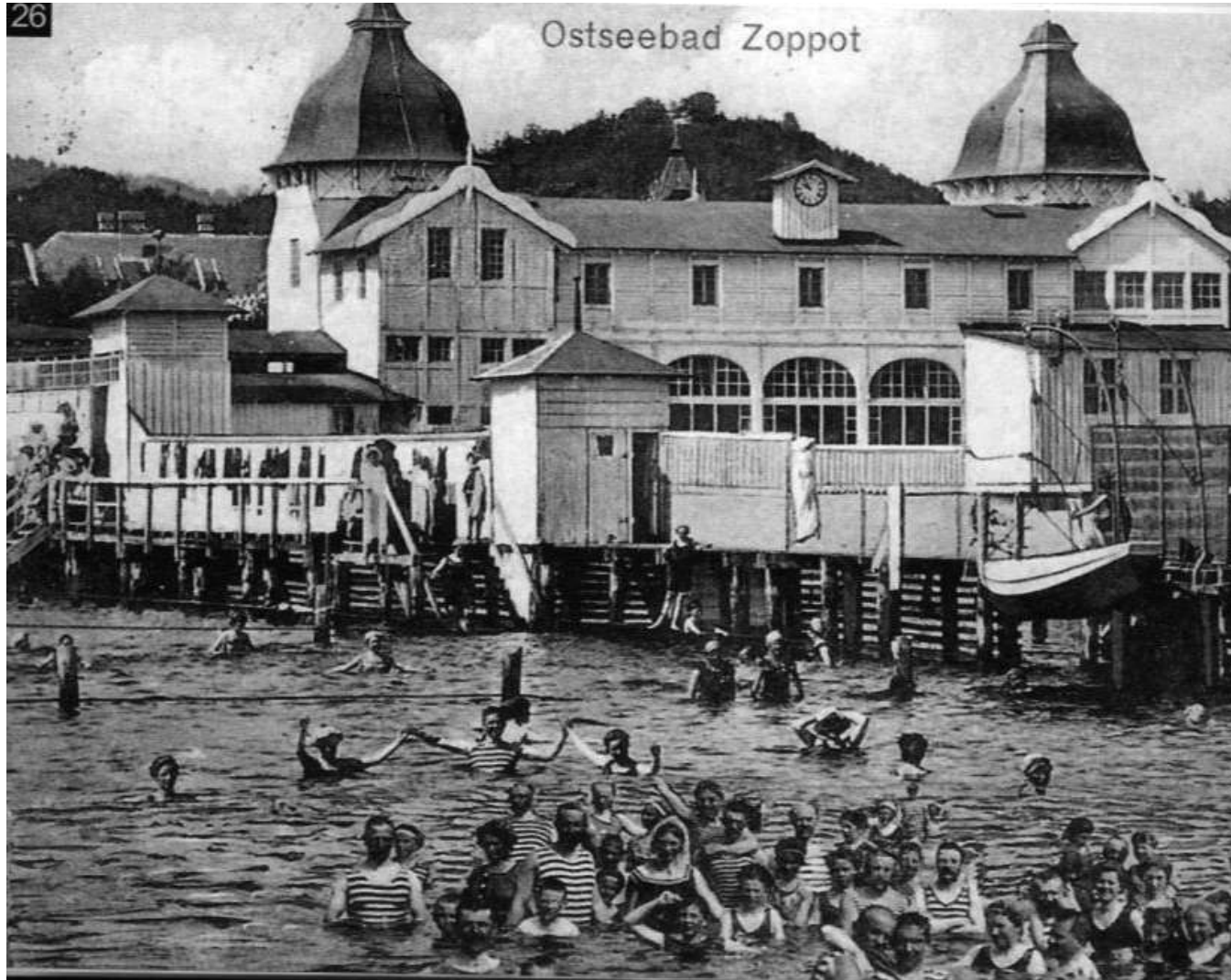
Miasto

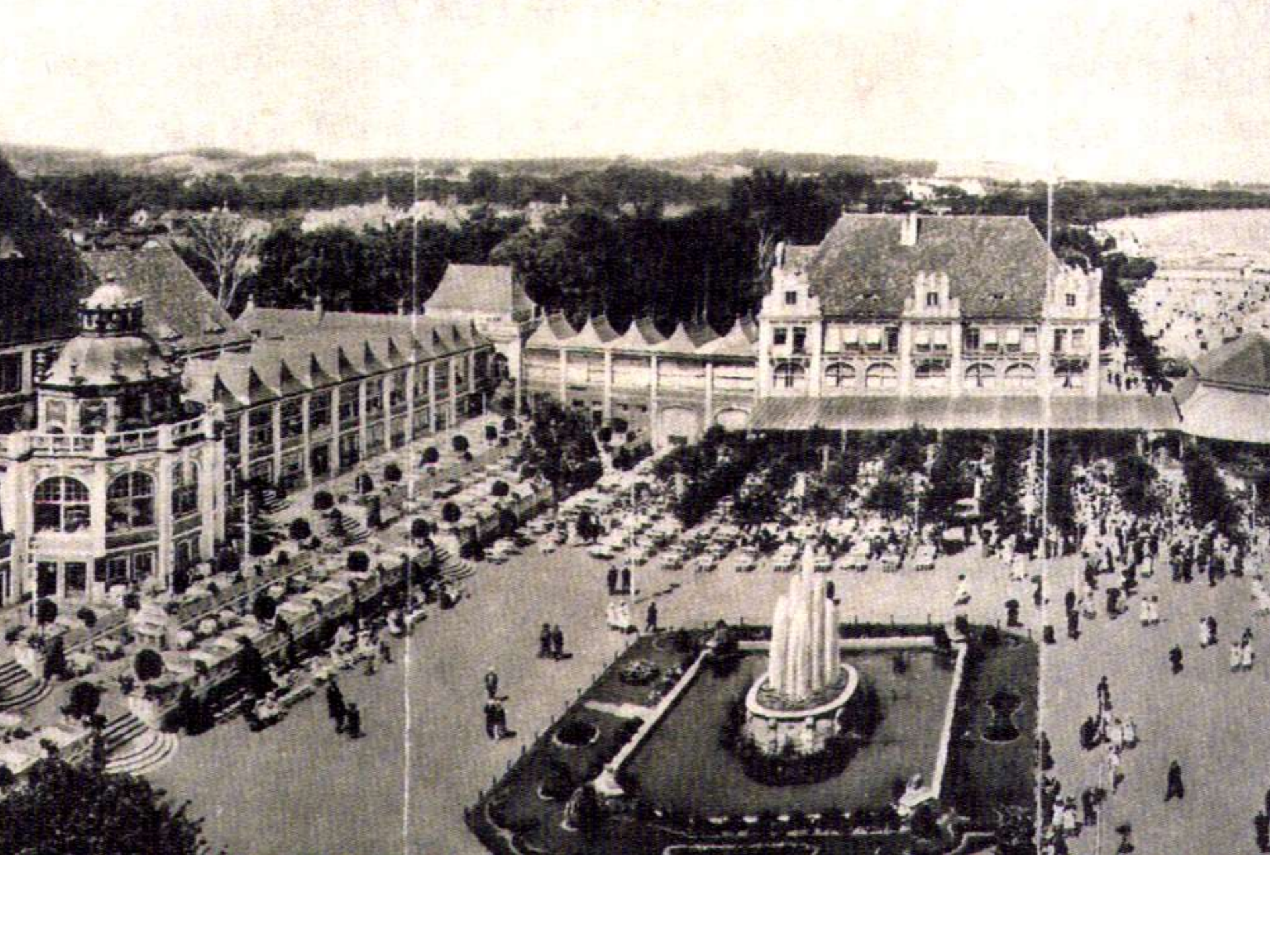
- 1900 Początek starań o nadanie praw miejskich
- 1901 Dekret cesarski uruchamia procedurę uzyskania praw miejskich 10 tys. ludności 12,5 tys. kuracjuszy
- 1902 Nadanie praw miejskich Rozpoczęcie budowy kościoła katolickiego Gwiazdy Morza
- 1903 Budowa nowych łazienek: Północnych
- 1907 - Południowych
- 1904 Nowy Zakład Wodoleczniczy. Gimnazjum żeńskie
- 1909 I przedstawienie w Operze Leśnej
- 1910-12 Budowa nowego Domu Zdrojowego i ratusza. Otwarcie dalszych kortów, strzelnicy, nowego toru saneczkowego.

Łazienki północne

arch. Paul Puchmüller

1914-19 Budowa kościoła ewangelickiego
w Parku Południowym

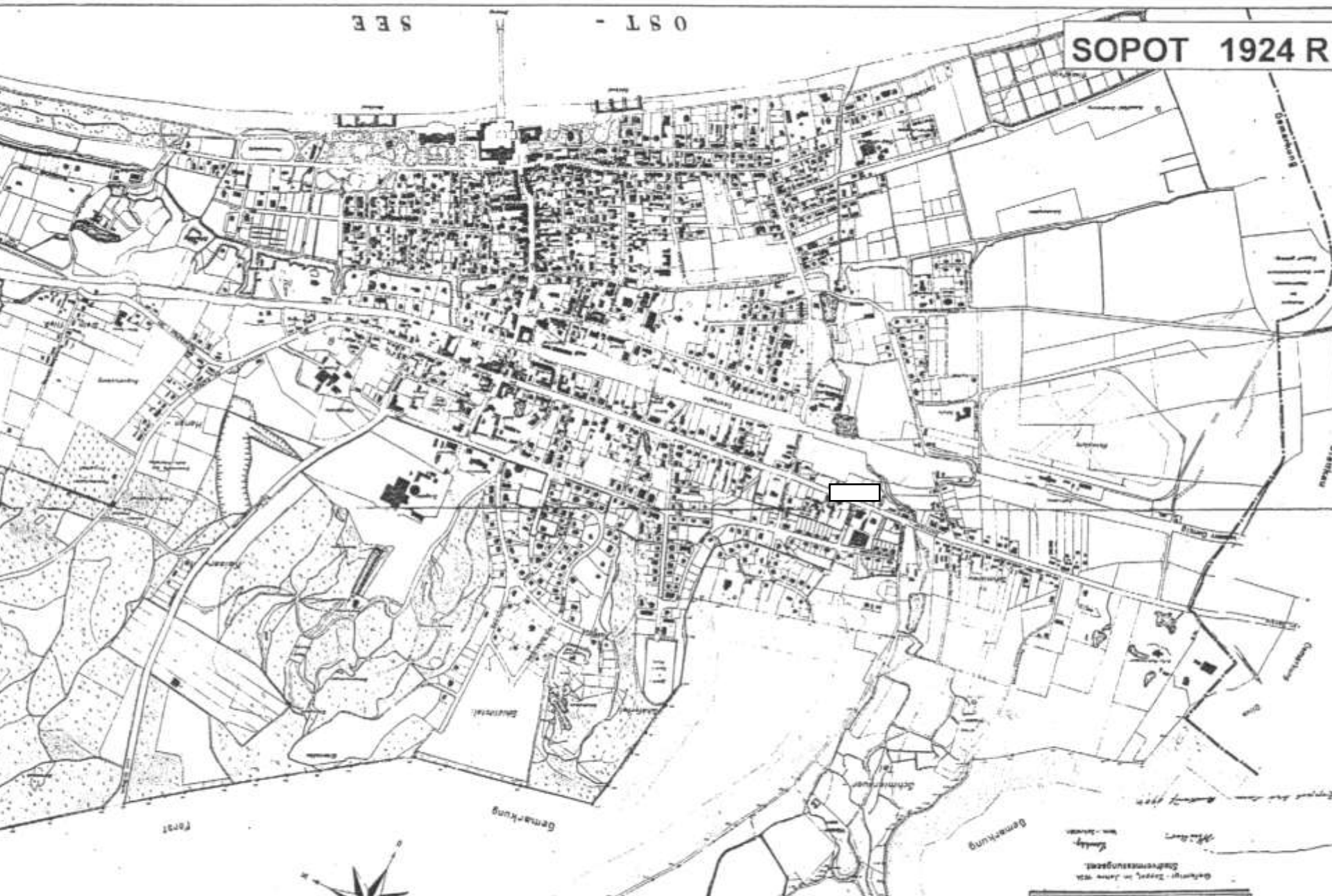
1920 Sopot na prawach powiatu wchodzi
w skład **Wolnego Miasta Gdańska**

1926-39 Ludność ≥ 25 tys.

1927 Hotel Kasyno (Grand Hotel)

1928 Rozbudowa mola do dzisiejszych
rozmiarów. **Półkoliste kolumnady**
spacerowe zamykające Skwer Kuracyjny

SOPOT plan z 1924 r.

Po II wojnie światowej

1945 Zniszczenie 10% zabudowy, w tym **spalenie centrum uzdrowiska z Domem Kuracyjnym**

1950 Ludność $\geq 26,7$ tys. (2,2 sprzed wojny)

1952 Uruchomienie SKM

Od 1966 Intensywna działalność spółdzielni mieszkaniowych $\rightarrow$ osiedla z 10-piętrowymi blokami

1971-75 Żelbetowe łazienki Północne, budynki sanatoryjno-hotelowe (ul. Bitwy pod Płowcami) i uniwersyteckie (ul. Armii Krajowej)

1979 Uznanie Sopotu za zespół zabytkowy

1997 Ujęcie leczniczych wód solankowych

ARCHITEKTURA SOPOTU

Najstarsze zachowane obiekty

w tym: przebudowane

Najstarsze obiekty

- Dwór Hiszpański – II poł. XVII
- Karczma – XVII (XVIII) w.
- Dworek Sierakowskich – k. XVIII w.
- Dworek Młynarza – k. XVIII w.
- Szkoła Książęca – 1836
- Dworki:
  - 1822 (em. oficera, Grunwaldka)
  - lata 30-te XIX w. (Niepodlegości)

Dwór Hiszpański

II poł. XVII w. spalony w 1734
ok. 1740 - odbudowa w zmienionej
formie (piętro konstrukcji szkieletowej)
1825 stacja pocztowa, nadbudowa

Karczma

Drewniana w średniowieczu?

XVII w. na obrazie z ok. 1650 r. 2 budynki
złączone dwuspadowym dachem

Spalona 1734 Obecny budynek **poł.XVIII** w.
Przebudowana w 1902

Szkoła Książęca

w 1836 ufundowana przez Józefa Hohenzollerna – opata oliwskiego
(boczne skrzydła z 1905 i 1932)

I połowa XIX w. i nieliczne wcześniejsze,

Dworki klasycystyczne

mieszkalne

letniskowe

mieszkalno-letniskowe

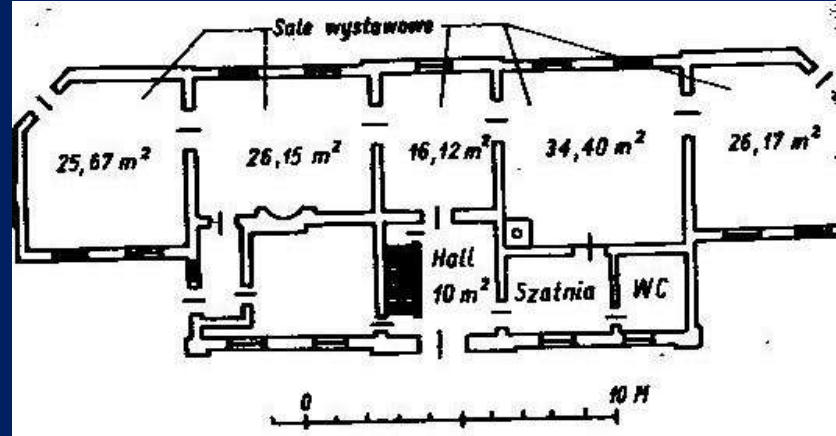
Dworki klasycystyczne

Dworek Sierakowskich letniskowy ul. Czyżewskiego

koniec XVIII w. Kajetan Sierakowski

17 x 9 m 2 alkierzowe skrzydła

Dworek Młynarza

ul. Kościuszki

Wzniesiony przez właściciela
młyna na Karlikowkim Potoku
w **końcu XVIII w.**

Mansardowy dach z naczółkiem

Dworek letniskowy

Grunwaldzka 25

Wzniesiony w **1822** r. przez emerytowanego oficera.
Drewniana altanka dobudowana w II poł. XIX w.

Dworek mieszkalno-letniskowy

Al. Niepodległości 819

lata **30-te XIX w.**

Mansardowy dach z naczółkiem

Dworek mieszkalny

Grunwaldzka 17

Ok. **1840** r.

Drewniany ganek z tarasem

Dworek mieszkalny

Grunwaldzka 17 Ok. 1840 r.

Drewniany ganek z tarasem

Mansardowy dach

Dworek mieszkalno-letniskowy

Grunwaldzka 42

Ok. **1840** r. Dach naczółkowy z 3-okienną lukarną-wystawką.

Na pocz. XXI w. rozebrany i odbudowany

Dworek

mieszkalno-letniskowy

Chrobrego 36 (szczyt ku Grunwaldzkiej)

Ok. **1840** r.

Drewniane werandy
dobudowane w k. XIX w.

Dworek mieszkalno- letniskowy

ul. Majkowskiego

Poł. XIX w.

Dworek mieszkalno- letniskowy

ul. Majkowskiego Poł. XIX w.

Dworek mieszkalny

ul. Bohaterów Monte Cassino 11 **Poł. XIX w.**

Dworek mieszkalno- letniskowy

ul. Bohaterów Monte Cassino 56 (obecnie lodziarnia)

I poł. XIX w.

Dworek mieszkalno- letniskowy

ul. Bohaterów Monte Cassino 58
I poł. XIX w.

Dworek ul. Pułaskiego Poł. XIX w.

Dworek mieszkalno- letniskowy

ul. Chopina 3 Zbudowany **przed 1880**

w d. parku Meyerholdów zlikwidowanym w k. XIX w.

II połowa XIX w.

**Piętrowe lub 2-pietrowe domy
o nieskomplikowanej architekturze
z dachami o niewielkich spadkach
z drewnianymi werandami
misternie zdobionymi**

Wykusze,
drewniane koronki
w zwieńczeniach dachów

Piętrowy dom o nieskomplikowanej architekturze
z dachem o niewielkich spadkach
z drewnianą werandą misternie zdobioną

Weranda

**Drewniane koronki w
zwieńczeniu dachu**

Drewniane koronki w zwieńczeniu dachu

II-piętrowy dom o nieskomplikowanej architekturze
z dachem o niewielkich spadkach
z drewnianą werandą, wykuszem

Werandy

Werandy misternie zdobione

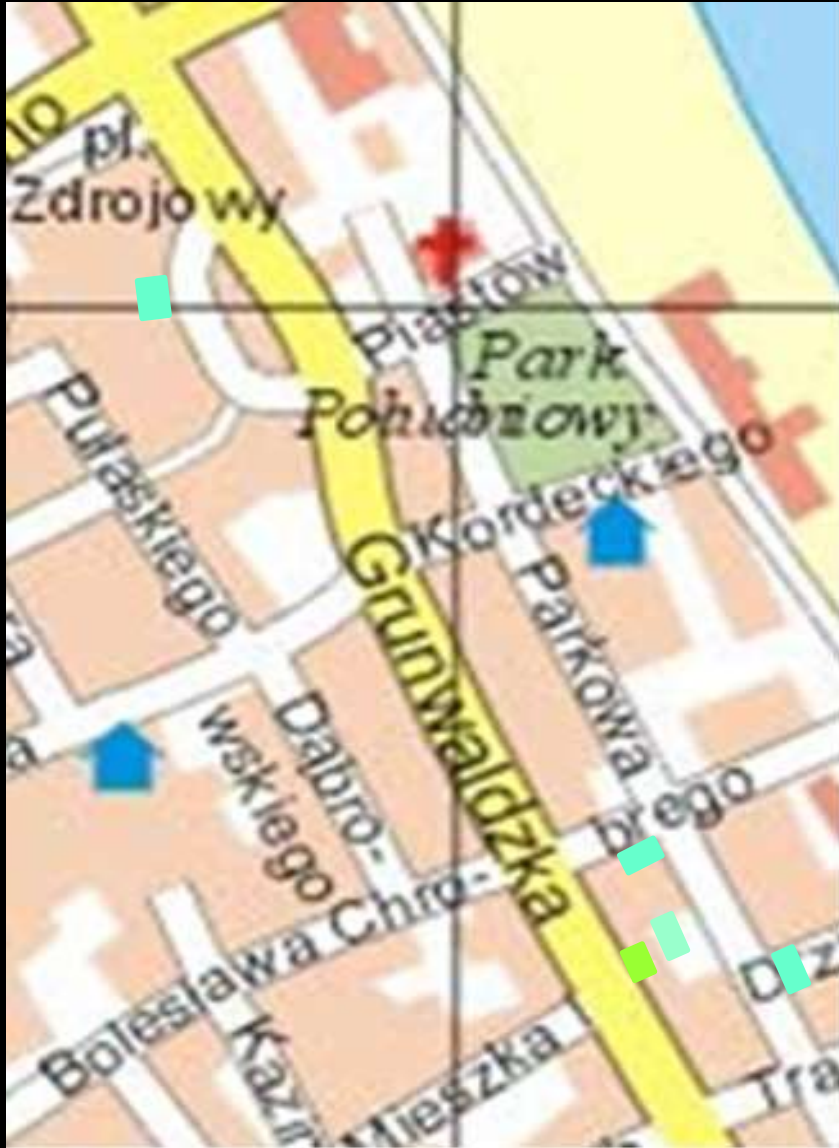

Dom z wieloma werandami

Zachowane domki rybackie

większość z II połowy XIX w.

Domki rybackie

-
- ul. Ogrodowa 8
(przed 1904 r. Rybacka)
jeden z dawnego zespołu
- ul. Chrobrego 40
- ul. Parkowa 46, 47
- ul. Grunwaldzka 53 ?

**Domek rybacki (II poł. XIX w.) –
jedyny z dawnego ich zespołu
przy ul. Ogrodowej 8 (przed 1904 r. Rybackiej)**

Domek rybacki (II poł. XIX w.) – ul. Chrobrego 40 przed przebudową i po

Domek rybacki (II poł. XIX w.) – ul. Parkowa

Domek rybacki (?) rozbierany – ul. Grunwaldzka

II połowa XIX w. i przełom wieków

Historyzm eklektyzm

Wille i pensjonaty otoczone ogrodami
rezydencje willowo-parkowe
kilkurodzinne wille i kamienice czynszowe
Budynki użyteczności publicznej

**II połowa XIX w.
i przełom wieków**

**Historyzm
eklektyzm**

Budynki użyteczności publicznej

Neogotycki kościół d. ewangelicki

Neogotycka willa Basnera 1909 r.

Czynszowe wille

ul. Obrońców Westerplatte 3, 5-7

1) wystrój nawiązuje do renesansu 1896 r.

Od 1917 Dom Św. Józefa

Własność katolickich elżbietanek (działalność charytatywna),

1945-99 mieszkania,

od 1990 zakonnic (przychodnia lekarska)

2) Neorenesansowa 1892 r.

D. Sanatorium Bałtyckie ul. Sobieskiego 35
1894 r. monumentalne formy **renesansowe**

Willa Herbst
fabrykanta łódzkiego
ul. Kościuszki 29
arch. W. Lippke **1896 r.**

Neorenesans

Willa ul. Kościuszki

Willa warszawskiego fabrykanta Piotrowskiego, 1892, arch. W. Werner, nawiązuje do renesansu. Altanka na wzór antycznej świątyni 1897

**Willa Icka (letnia
rezydencja)**

1893 r.

ul. Władysława IV
arch. F.Doxt
i C. Kopperschmidt

**Willa o wystroju nawiązującym do
renesansowych willi włoskich ok. 1870 r.
ul. Haffnera 90 stan z czasu restauracji**

**Willa o wystroju nawiązującym do renesansu
1898 r. jako rozbudowa budynku z 1893 r.
Ceynowy 3**

Willa o wystroju nawiązującym do baroku 1900

ul. Wosia Budzysza 4

Willa

ul. Obrońców Westerplatte 24

1870

**Późnoklasycystyczny
wystrój**

Willa o eklektycznym wystroju 1899 ul. Haffnera 25

Willa o bogatym eklektycznym wystroju 1893 r.
ul. Kościuszki 51, plebania kościoła ewangelicko-augsburskiego

Dawna szkoła dla dziewcząt. Nawiązanie do renesansu 1904
Al. Niepodległości 751 Arch. Paul Puchmuller.

**Zakład balneologiczny - eklektyzm,
elementy secesji - 1903-04
arch. Paul Puchmüller i Heinrich Dunkel**

Źródło: Paul Puchmüller (1875-1942).
Architekt, który przemienił Sopot w miasto
(katalog wystawy), Muzeum Sopotu 2008

Kościół ewangelicki Zbawiciela 1913-19 Neobarok

Arch. Adolf Bielefeldt

Łazienki Południowe. 1907 Motywy staronorweskie
Arch. Paul Puchmüller

Hotel Grand – Neobarok 1924-1927

Eklektyzm romantyczny

Najliczniejsza grupa sopockich zabytków

Zróżnicowane kształty budynków,
z licznymi występami, wykuszami,
balkonikami, tarasami
i załamaniem dachów

Ul. Haffnera 52

Niegdyś bogato zdobione elewacje, dziś otynkowane

Ul. Haffnera 66-68

1905 r.

Na wzór zamczku myśliwskiego

Willa Jungsta

Ul. Parkowa

Ul. Parkowa

Ul. Parkowa

Ul. Parkowa

Ul. Wojska Polskiego

Ul. Morska

Ul. Wybickiego 37

Zespół willi czynszowych 1905 ul. Chopina 7-9

Al. Niepodległości

Secesja

Przeważnie: elementy wystroju
secesyjnego

■ kamienice secesyjne (wybrane)

Źródło: Marek Sperski, Sopot. Przewodnik

Sopot, ul.
Czyżewskiego 6
1905 r.

Secesyjne
witraże

Sopot, ul. Czyżewskiego 13 1906 r.

ul. Obrońców Westerplatte 17

1911 r.

Ul. Morska

Ul. Kościuszki

Ul. Kościuszki

Ul. Pułaskiego

Ul. Lipowa 9

Ul. Grunwaldzka 70 1905 r. Jeden z cenniejszych przykładów

Ul. 3 Maja

Ul. Wybickiego 37
1913 r.

Ul. Królowej
Jadwigi 4-6
1911 r.

Arch.: Heinrich
Dunkel
i Paul Puchmuller

Modernizm

Częściowo z nawiązaniem:
do innych stylów,
do architektury ludowej

**Willa. Wystrój modernistyczny nawiązujący
w sposób uproszczony do renesansu 1909 r.
ul. Haffnera 72**

Ul. M. Mokwy

Willa modernistyczna 1911 ul. Haffnera 100

**Kilkurodzinna willa. Modernizm z elementami
wystroju opartymi na motywach ludowych
1914 r. ul. Haffnera 46**

Ul. Wybickiego

Inne

Portal rokokowy

ul. Mickiewicza

Plac Rybaków. Ukończony w 1931 r.

Klasycyzm – dwory,

Eklektyzm romantyczny

Secesja

Inne obiekty

